

L.O. Podkorytova *The problems and perspectives of psychology investigations of the specialists' who work with people self-knowledge. The article represents the results of the theoretical analysis of the specialists' who work with people self-knowledge.*

There is the review of some areas of science researches of the self-knowledge, for example works about self-development, publications by Psychology of the health, Psychotherapy Psychology of Creation, Transpersonal Psychology, Acmeology, the Pedagogical and Developmental Psychology etc.

Such problems of the researches about self-knowledge were described: a lack of information about working professionals' self-knowledge in comparison to information about students' self-knowledge; a great number of the publication by Pedagogic and the Pedagogical and Developmental Psychology and less number of publications by the General Psychology; a lack of summary review about specialists' who work with people self-knowledge; a need of summary review of methodological and theoretical fundamentals of self-knowledge's techniques.

Some feasible perspectives of further researches were described: the detection of self-knowledge levels; the connection of self-knowledge with personality psycho-spiritual part and with creative activity; the summarising of self-knowledge's techniques etc.

The author's ideas of research of specialists' who work with people self-knowledge are given too: the self-knowledge is a deliberate cognitional activity of a personality; it is directed to identification of personality's essence, determination, qualities and purpose of life; the self-knowledge has such characteristics: permanency, deliberateness, intentionality, creativity, multilevel, the connection with person's past, present and future; the levels of the self-knowledge: psycho-physics, psycho-social, psycho-spiritual; the self-knowledge is concurrently a basis and the result of self-development.

Key words: *self-knowledge, specialists who work with people, person, spirituality, creative activity.*

Отримано: 19.02.2015 р.

УДК 159.923.2

М.В. Пророк

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

М.В. Пророк. *Комунікативна компетентність як чинник професійної діяльності психолога.* У статті проаналізовано сучасні наукові уявлення щодо комунікативної компетентності та представлено результати пілотажного дослідження рівня розвитку комунікативної компетентності у майбутніх психологів. Компетентність розглядається як особистісна якість (чи сукупність якостей), що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері. Показано, що поняття компетентності включає: когнітивну; операціонально-технологічну; мотиваційну; етичну; соціальну та поведінкову складові. Означено, що комунікативна компетентність є однією із ключових освітніх компетентностей і включає знання різних способів взаємодії з оточуючими, зокрема, навички роботи у групі, володіння

різними соціальними ролями у колективі. Визначено, що аналіз структури комунікативних установок дозволяє давати прогноз успішності чи неуспішності професійної діяльності психологів і прогноз їх поведінки в різних соціальних ситуаціях, які пов'язані зі спілкуванням.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, поведінкова складова комунікативної компетентності, потреба в афіліації, потреба в контролі, установки особистості в спілкуванні, психологічна зрілість особистості.

Н.В. Пророк: Коммуникативная компетентность как фактор профессиональной деятельности психолога. В статье проанализированы современные научные представления об коммуникативной компетентности и представлены результаты пилотажного исследования уровня развития коммуникативной компетентности у будущих психологов. Компетентность рассматривается как личностное качество (или совокупность качеств), которое уже состоялось и минимальный опыт деятельности в заданной сфере. Показано, что понятие компетентности включает: когнитивную; операционально-технологическую; мотивационную; этическую; социальную и поведенческую составляющие. Обозначено, что коммуникативная компетентность является одной из ключевых образовательных компетентностей и включает знание разных способов взаимодействия с окружающими, в частности, навыки работы в группе, владение разными социальными ролями в коллективе. Определено, что анализ структуры коммуникативных установок позволяет давать прогноз относительно успешности или неуспешности профессиональной деятельности психологов и прогноз их поведения в разных социальных ситуациях, связанных с общением.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, поведенческая составляющая коммуникативной компетентности, потребность в аффиляции, потребность в контроле, установки личности в общении, психологическая зрелость личности.

Постановка проблеми. На думку багатьох вчених, для ефективної діяльності фахівців соціономічних професій особливо необхідним є високий рівень комунікативної компетентності, адже в діяльності фахівців соціономічних професій важливе місце займає саме комунікативна діяльність, а головним інструментом впливу на іншу особистість виступає особистість фахівця [4; 3]. Діагностика комунікативної компетентності у майбутніх психологів дає можливість більш цілісно оцінити здібності особистості до професійної діяльності через її вміння конструктивно взаємодіяти з іншими. Крім того, за рівнем розвитку цієї компетентності можна більш точно передбачити успішність поведінки в різних видах соціальної активності [9; 1]. Варто зазначити, що увага до поняття "компетентність" в останні роки обумовлена не тільки його системно-практичними функціями в загальній освіті, а й рекомендаціями Ради Європи щодо наближення освіти до замовлень соціуму [8]. Тому в концептуальній модернізації вітчизняної освіти формуванню ключових компетентностей надається велике значен-

ня. Зауважимо, що єдиного узгодженого визначення та переліку ключових компетентностей на сьогодні не існує, оскільки компетентності – це насамперед замовлення суспільства на підготовку його громадян. Такий перелік багато в чому визначається узгодженою позицією соціуму в певній країні або регіоні. Зрозуміло, що досягти такого узгодження вдається не завжди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особистості як суб'єкта комунікативної активності є дуже актуальним у психологічній і педагогічній науці. Адже структура комунікативних установок (як показує психодіагностична практика) дозволяє дати доволі точний прогноз успішності чи неуспішності у професіях, які пов'язані зі спілкуванням [5; 7]. Хоча комунікативним проблемам присвячено багато наукових досліджень, на наш погляд, актуальність цієї тематики не зменшується з плином часу, оскільки життя постійно вносить свої корективи в особливості комунікативної активності сучасної людини [4; 9]. В представленій роботі ми акцентуємо увагу на поведінковій складовій комунікативної компетентності, тобто на прояві тих чи інших комунікативних установок в реальній поведінці студентів.

Мета статті – проаналізувати сучасні наукові уявлення щодо комунікативної компетентності; представити результати пілотажного дослідження рівня розвитку комунікативної компетентності у майбутніх психологів, студентів 4 курсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж описати зміст комунікативної компетентності, визначимося з дефініцією даного поняття з освітньої точки зору. Часто поняття "компетентність" формулюють через поняття "готовність" учня. Наприклад: "Готовність учня використовувати засвоєні знання, навчальні вміння та навички, а також способи діяльності в житті для рішення практичних і теоретичних задач" [5]. У словнику С. Ожегова під готовністю розуміється "згода зробити що-небудь" або "стан, при якому все зроблено, усе готове для чого-небудь". Але, на думку, А. Хуторського, в даному випадку не враховується особистісне значення ставлення учня до майбутньої діяльності, до предмета цієї діяльності, а також не конкретизується, які саме "практичні та теоретичні задачі" будуть вирішуватись при реалізації компетентності [8].

Наступне розповсюджене трактування компетентності спирається поняття здатності: "Компетентність – це загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, що придбані завдяки навчанню"; "Компетентність – це здатність до здійснення практичних діяльностей, що вимагають наявності понятійної системи й, отже, розуміння, відповідного типу мислення, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми та задачі, що виникають" [8]. Зауважимо, що найчастіше здатність в психології розглядається як індивідуально-психологічна особливість особистості,

яка є умовою успішного виконання певної діяльності. Але компетентність є не тільки "індивідуально-психологічною особливістю", а й також характеризує певне коло діяльностей (причому не тільки практичних) і певне коло об'єктів (предметів), стосовно яких ця компетентність задається [7; 8]. Таким чином компетентність стає певною загальною якістю, стандартизованою для багатьох індивідів, яка вводиться як загальна норма.

В психологічній літературі разом з поняттям "компетентність" часто використовується поняття "компетенція", яку розглядають як відчужену, наперед задану соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Змістова основа компетенції: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом. Всі ці аспекти (знання, коло питань, досвід) подаються як узагальнені поняття, що не стосуються конкретної особи і не є її особистісною характеристикою [5; 8].

Отже, компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання. Відповідно, компетентність – це володіння (оволодіння) учнем відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до цієї компетенції та до предмета діяльності [5; 7; 8]. Іншими словами, компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми. Компетентність виступає в українській і російській мовах як якість, характеристика особи, яка дозволяє їй (або навіть дає право) вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження у певній галузі. Як вже було сказано, основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Але компетентність не зводиться тільки до знань чи тільки вмінь. На думку вчених, компетентність є сферою відносин, що існують між знанням і дією в людській практиці. Тобто, компетентність припускає наявність мінімального досвіду застосування компетенції [7; 8]. Резюмуючи, можемо сказати, що компетентність – це особистісна якість (чи сукупність якостей), що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері [8].

Компетентність особистості припускає прояв стосовно компетенції цілого спектра особистісних якостей. "Поняття компетентності включає не тільки когнітивну й операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову" [5]. Отже, компетентність завжди особистісно забарвлена якостями конкретного учня: від значенневих і світоглядних (навіщо мені необхідна дана компетентність) до рефлексивно-оцінних (наскільки успішно я застосовую дану компетентність у житті).

Ключові освітні компетентності (які відносяться до загального метапредметного змісту освіти) конкретизуються на рівні освітніх галузей і

навчальних предметів для кожного ступеня навчання. Визначаються ключові освітні компетентності на основі: головних цілей загальної освіти; структурного представлення соціального досвіду й досвіду особистості; основних видів діяльності учня (що дозволяють йому опановувати соціальний досвід, одержувати навички життя та практичної діяльності в сучасному суспільстві) [8].

Комунікативна компетентність (яка є однією із ключових освітніх компетентностей) включає знання різних способів взаємодії з оточуючими (зокрема, знання необхідних мов) людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями у колективі. Особистість має вміти презентувати себе, ставити запитання, вести дискусію тощо. Для освоєння даної компетентності, зокрема, в навчальному процесі фіксується необхідна й достатня кількість реальних об'єктів комунікації та способів роботи з ними [8; 5].

Комунікативна поведінка, як правило, є вмотивованою і цілеспрямованою. Полімотивованість діяльності дозволяє виділити декілька основних потреб, які так чи інакше пов'язані з професійною діяльністю психолога (і, зокрема, з комунікативним її аспектом) і мотивують його діяльність: потреба в афіліації, потреба в контролі над подіями та людьми.

Потреба в афіліації проявляється у вигляді зацікавленості особистості у близьких стосунках з іншими людьми (в умовах безпеки і на умовах взаємності) і в їх схваленні [3]. Прив'язаність, взаємодія, згода з іншими є взаємними і підтвердженими, як і нелюбов і розбіжності. Виходячи із цього, люди з сильною потребою в афіліації, в складних ситуаціях радяться не з експертами, а з лояльними друзями, з референтними для них особами. В умовах ризику чи конкуренції, вони часто стають в оборону позицію і є дуже чутливими до зовнішньої оцінки і легко підпадають під вплив інших людей, особливо тих, хто є для них безпечними, з ким у них дружні стосунки і хто подобається їм. Оскільки найважливішим аспектом потреби в афіліації є пошук схвалення з боку оточуючих, особливо референтних осіб, особистість діє, на звичай, виходячи з тих норм і цінностей, які розділяються цими референтними особами [3; 5]. Взагалі, поведінка людей з сильною потребою в афіліації, є часто поведінкою конформної людини.

Потреба в особистісному контролі над подіями і людьми. Ця потреба є проявом базової потреби людини в контролі над зовнішніми подіями і силами, які впливають на наше життя.

Особистий контроль має два виміри – ступінь і сферу [3]. Переконавання людини у своїх здібностях контролювати події і людей, здатність розвивати і використовувати різні навички в досягненні особистісних цілей – це ступінь особистісного контролю. Ефективна професійна діяльність вимагає розвитку певних інтелектуальних, комунікативних і інших нави-

чок. Психолог має навчитися використовувати ці навички самим оптимальним способом, який підходить до конкретної ситуації. Сфера особистісного контролю – це широта області діяльності і сфер життєдіяльності, яку людина шукає для свого впливу. Це може бути дуже обмежена, суто професійна сфера, а може бути досить широкий спектр контролю. Зрозуміло, що адекватність вибору області свого контролю залежить від адекватності самооцінки і Я-концепції в цілому. Особливий інтерес для аналізу має потреба практичного психолога в контролі над клієнтом. Для цього психолог повинен добре розуміти клієнта, його цілі, переконання, слабкі і сильні сторони. Але – чи має право психолог на хоч якийсь контроль над своїм клієнтом? І взагалі – саме бажання його контролювати можна розглядати як професійну непридатність до практичної психологічної діяльності.

В контексті комунікативної компетентності необхідно розглянути і особливості міжособистісних стосунків, які вибудовують психологи. Нагадаємо, що сам стиль міжособистісних відносин формується і засвоюється в дитинстві, у стосунках з батьками. Зауважимо, що в своїй професійній діяльності психологи (свідомо чи несвідомо) можуть моделювати бажані процеси спілкування з клієнтом виходячи із власних поглядів на міжособистісні відносини.

Аналіз психологічної літератури і наші дослідження дозволяють виділити декілька особистісних характеристик практичних психологів, які складають їх стиль міжособистісних відносин і суттєво впливають на стосунки з іншими, тобто і на успішність діяльності: домінування, екстраверсія-інтроверсія, недовіра до інших, макіавеллізм, схильність до маніпулювання [3; 5]. Домінування, за експериментальними дослідженнями американських психологів, має значимі кореляції з потребою у владі і потребою в досягненні. Високо домінантні психологи часто прагнуть до швидких і чітких рекомендацій, які нерідко не адекватні ситуації клієнта із-за того, що психолог не уважно підійшов до її вивчення. Успішність роботи з клієнтом значно погіршується, якщо психолог має ще й надцінну ідею – почуття власної високої компетенції. Екстраверти схильні до довгих розмов з клієнтом, але часто дають розпливчасті рекомендації [3; 1].

Сильна потреба в контролі і маніпулюванні іншими (тобто, макіавеллізм, недовіра до інших тощо) серед практичних психологів зустрічається нерідко. Ці особистісні характеристики спонукають до підозрілого ставлення до оточуючих людей і їх намірів. Зрозуміло, що такі психологи часто тримаються відсторонено від колег. Весь процес взаємодії з клієнтом у таких фахівців зазвичай проходить під їх контролем і керуванням. До того ж, такі люди досить консервативні і не люблять змін.

Вивчення названих вище характеристик особистості повинно внести свій вклад в краще розуміння комунікативної компетентності, оскільки

ки ці характеристики, на наш погляд, серйозно впливають не тільки на функціонування інших особистісних процесів, але й і на ефективність діяльності психологів.

Тепер перейдемо до висвітлення результатів пілотажного дослідження рівня розвитку комунікативної компетентності у майбутніх психологів, студентів 4 курсу. Як вже було сказано, в цьому дослідженні ми акцентували увагу на поведінкову складову комунікативної компетентності, тобто на прояв тих чи інших комунікативних установок в реальній поведінці студентів. Для цього була використана методика вивчення комунікативних установок (Іванова О.І., Заїки О.В.), яка дозволяє вивчити комунікативно-поведінковий симптомокомплекс досліджуваних, який є надзвичайно важливими в соціономічних професіях [6].

За допомогою цієї методики вивчались, зокрема: стани Я (его-стани) чи позиції згідно концепції трансактного аналізу Е.Берна про трикомпонентну структуру особистості як суб'єкта комунікативної активності [1]: "Дитя" (Д) – "Батько" (Б) – "Дорослий" (ДД); основні комунікативні установки особистості (які утворюються пересіканням 3-х названих позицій та 4-х типів спілкування: гармонійне, формальне, відчужене і конфліктне) відповідно до вимог соціального середовища в цілому, конкретної комунікативної ситуації, діяльності або задач, до яких може бути залучений суб'єкт. Тобто, перераховані три позиції мають різні форми поведінкової реалізації (12 форм чи комунікативних установок: Гармонійний Дорослий, Формальне Дитя, Конфліктний Батько тощо). Отримана типологія дає можливість детально вивчити: провідні позиції і установки особистості в спілкуванні, ступінь її соціальної і професійної адаптації, рівень психологічної зрілості особистості, форми конфліктності, співвідношення раціонального та емоційного начал, особливості ціннісно-мотиваційної та вольової сфер особистості. Структура комунікативних установок дозволяє також дати прогноз успішності чи неуспішності в соціономічних професіях, прогноз поведінки в різних соціальних ситуаціях (які пов'язані зі спілкуванням) тощо.

До того ж, згідно концепції Е.Берна, Дитячу, Батьківську і Дорослу позиції особистості (чи его-стани) можна розглядати як послідовні ступені розвитку психологічної зрілості особистості [1]. Як бачимо, змістовне наповнення даної методики досить вагоме, що надає широкі можливості для інтерпретації емпіричних даних, зібраних з її допомогою.

Тут доречно буде окреслити головні ознаки зрілої особистості. Це: здібність виходити за рамки соціальних стереотипів, шаблонів; здатність протистояти сильному тиску негативних соціальних сил; перетворювати свій попередній досвід; знаходити своє особливе місце у житті і свідомо чи несвідомо займати позицію активного творця свого життя; здібність встановлювати свій "поріг" вдоволеності матеріальними благами, розгля-

дати їх лише як одну із умов життя, а основні свої життєві сили спрямовувати на інші, більш високі цілі.

Основні завдання нашого дослідження за допомогою методики вивчення комунікативних установок особистості полягали в наступному: дослідити провідні комунікативні установки майбутніх психологів в спілкуванні і ті індивідуально-психологічні властивості, які характерні для осіб з тією чи іншою комунікативною установкою – особливості ціннісно-мотиваційної та вольової сфер, ступінь соціальної і професійної адаптації особистості, рівень її психологічної зрілості особистості, форми конфліктності та ін.

Рівні сформованості комунікативних установок визначалися за критерієм наявності конструктивних і гармонійних типів спілкування і поведінки, корисних для рішення проблем. На основі цього критерія було визначено 3 рівні розвитку комунікативних установок – високий, середній та низький [1; 2]. Для високого рівня притаманні: конструктивні комунікативні установки в соціальних ситуаціях спілкування (домінування Гармонійного і Формального типу спілкування); відповідальна внутрішня позиція (его-стан Дорослого чи Батька) щодо виконуваної діяльності. Для середнього рівня притаманні: недостатня сформованість конструктивних комунікативних установок в соціальних ситуаціях спілкування (домінування Батьківської позиції (его-стану) при достатньому розвитку Дитячої позиції; незначне переважання Гармонійного і Формального типу спілкування над Відчуженим і Конфліктним типами). Для низького рівня притаманні: домінування неконструктивних комунікативних установок в ситуаціях спілкування (зокрема, Відчуженої і Конфліктної при безвідповідальній внутрішній позиції – его-стан Дитини – та незначному розвитку Батьківської і Дорослої позиції) [2].

Отримані в нашому дослідженні дані показали, що серед майбутніх психологів 4 курсу (n=90) виявлено: 28% респондентів з високим рівнем розвитку комунікативних установок; 32% – з середнім; 40% – з низьким. Опишемо групи респондентів за різним рівнем сформованості комунікативних установок.

Високий рівень сформованості комунікативних установок характеризується домінуванням его-станів Дорослого чи Батька. Для людини з комунікативною установкою дорослого притаманні: інтернальність, розвинуті вольові та ділові якості, стресостійкість, гнучкість в конфліктах, стриманість і надійність у відношеннях, реалістичність оцінок і планів, розуміння відносності догм, конструктивна спрямованість поведінки, в тому числі, в складних, емоціогенних ситуаціях тощо. Ці люди вбачають в іншому рівноправного партнера по спілкуванню, а це стимулює оточуючих до спілкування та взаємодії з такою людиною. Вони проявляють самостійність, врівноважені і впевнені в собі (що свідчить, зокрема, про

відсутність внутрішніх конфліктів). Для людини з комунікативною установкою батька притаманні: адекватна самооцінка, здатність до розрахунку дій і контролю над ними, висока відповідальність, дисциплінованість, принциповість, старанність і наполегливість при виконанні завдань, які доручено. Для людей з гармонійною комунікативною установкою характерна стратегія реалізації саморозкриття, в тому числі, розвиток іншої людини як суб'єкта спілкування. Ці еґо-стани (батька та дорослого) і установки (гармонійні і формальні) є зрілими комунікативними установками (ставленнями до оточуючих), є проявом зрілої адаптованої особистості. Люди з такими комунікативними установками, зазвичай, оцінюються оточуючими як бажані партнери по спілкуванню.

Середній рівень сформованості комунікативних установок характеризується домінуванням Батьківської позиції і комунікативних установок типу Формальний Батько (ФБ) чи Гармонійний Батько (ГБ). Поведінка студентів, у яких зафіксовано цей рівень відрізняється тим, що вони люблять давати розпорядження, інструкції, вказівки, прагнуть до лідерських позицій, до керівництва іншими. Швидше за все, така поведінка свідчить про прагнення до самоствердження. Крім того, студенти виражали підвищену увагу до морально-етичних норм, вимагали строгого виконання норм і правил, були дисципліновані і старанні при виконанні завдань, проявляли високий самоконтроль і відповідальність (як відомо, це прояви інтернальності) [2].

Розвинена формальна комунікативна установка говорить, в тому числі, і про те, що у осіб, у яких вона зафіксована, поступово формується установка до формальних взаємовідносин і керівної позиції щодо суб'єктів своєї праці (пацієнтів, учнів).

Головною характеристикою низького рівня сформованості комунікативних установок є домінування еґо-позиції Дитини і комунікативні установки відгороженого (В) і конфліктного типу (К). Студенти з цим рівнем відрізнялися інфантильністю (емоційною і психічною незрілістю), несамостійністю, невпевненістю, тривожністю, недисциплінованістю, несамостійністю, слабкими вольовими якостями, неготовністю і небажанням проявляти відповідальність (здавалося, що вони чекали, що хтось прийде їм на допомогу і вирішить їхні проблеми). Таке уникання відповідальності (яке є проявом екстернальності) можна пояснити і відсутністю практичного досвіду, і страхом перед самостійністю і відповідальністю [5; 2]. В цілому, Дитяча (Д) позиція в концепції Е. Берна розглядається як онтогенетично найбільш рання ступінь розвитку зрілої особистості, тому для неї притаманні риси емоційної і психічної незрілості (інфантильності) [1].

Цікава поведінка спостерігалася у тих студентів, у яких була зафіксована комунікативна установка Відчужене Дитя: вони проявляли непрак-

тичність; неохильність приймати і виконувати правила та інструкції (обов'язки, дисципліна, відповідальність сприймалися як щось тяжке і нудне); поводити себе пасивно, легко переключалися на більш приємні для них речі.

Наявність відчуженої і конфліктної установок робить комунікативну поведінку суб'єкта неуспішною в соціальних видах діяльності. Результати дослідження показали, що респонденти з такими установками звертають увагу на негативні аспекти власного досвіду, на власні стресові переживання, емоції, хвилювання тощо; в своїх відповідях вони звертають увагу на неприємні міжособистісні емоції (переживання почуттів образи, невизнання іншими, невдоволення), частота згадування яких свідчить про те, що ці емоції є важливими і цінними для цих досліджуваних; в їх відповідях, як правило, дуже мало розмірковувань про оточуючих і про способи конструктивного рішення проблем. Це узгоджується з даними про егоцентричність поведінки осіб з низьким рівнем емоційного інтелекту в стресових ситуаціях [2; 7].

Висновки. Таким чином, теоретичний аналіз сучасних наукових уявлень щодо комунікативної компетентності дозволяє зробити ряд висновків: компетентність – це особистісна якість (чи сукупність якостей), що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері; поняття компетентності включає не тільки когнітивну й операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову; комунікативна компетентність (яка є однією із ключових освітніх компетентностей) включає знання різних способів взаємодії з оточуючими, зокрема, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями у колективі.

Отримані в нашому пілотажному дослідженні дані показали, що серед майбутніх психологів 4 курсу виявлено: 28% респондентів з високим рівнем розвитку комунікативних установок; 32% – з середнім; 40% – з низьким. Аналіз структури комунікативних установок досліджуваних дозволяє давати прогноз успішності чи неуспішності професійної діяльності психологів і прогноз їх поведінки в різних соціальних ситуаціях (які пов'язані зі спілкуванням).

Список використаних джерел

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений / Эрик Леннард Берн – СПб.: Лениздат, 1992. – 400 с.
2. Куценко Я.Н. Связь эмоционального интеллекта с индивидуально-личностными качествами / Я. Н. Куценко // Научно-теоретический и практический журнал "Современный науч. вестник", №28 (167) 2013, серия: Педагогические науки. – С. 83-87.
3. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер Ком., 1998. – 688 с.

4. Максименко С. Д. Генезис существования личности / Сергей Дмитриевич Максименко. – К.: Изд-во ООО "КММ", 2006. – 240 с.

5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова.- М.: Гардарика, 1996. – 308 с.

6. Методи психодіагностики в системі професійної консультації безробітних : методичний посібник / [за ред.: В. В. Синявського, О. О. Яцишин]. – Київ, 2000. – 314 с.

7. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28-38.

8. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – с.135-157.

9. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. – № 8. – 2004. – с. 26-31.

Spisok vikoristanikh dzherel

1. Bern E. Yhry, v kotorye yhrayut lyudy. Psykholohyya chelovecheskykh vzaymootnosheny / ?ryk Lennard Bern – SPb.: Lenyzdat, 1992. – 400 s.

2. Kutsenko YA.N. Svyaz emotsyonalnoho yntellekta s yndyvudualno lychnostnyu kachestvamy / YA. N. Kutsenko // Nauchno-teoretychesky y praktychesky zhurnal "Sovremenny nauk. vestnyk", №28 (167) 2013, seryya: Pedahohyeheskye nauky. – S. 83-87.

3. Mayers D. Sotsyalnaya psykholohyya. – SPb.: Pyter Kom., 1998. – 688 s.

4. Maksymenko S. D. Henezys sushchestvovaniya lychnosty / Serhey Dmytryevych Maksymenko. – К.: Yzd-vo ООО "КММ", 2006. – 240 с.

5. Markova A. K. Psykholohyya professyonalizma / A. K. Markova.- М.: Hardaryka, 1996. – 308 с.

6. Metody psykhdiahnostyky v systemi profesiynoyi konsultatsiyi bezrobitnykh : metodychnyy posibnyk / [za red.: V. V. Synyavskoho, O. O. Yashchyshyn]. – Kyiv, 2000. – 314 s.

7. Mytna L. M. Lychnostnoe y professyonalnoe razvytye cheloveka v novykh sotsyalno ?konomycheskykh uslovyiyakh / L. M. Mytna // Voprosy psykholohyy. – 1997. – № 4. – С. 28-38.

8. Khutorskoy A.V. Klyuchevye kompetentsyy kak komponent lychnostno oryentyrovannoy paradyhmy obrazovaniya // Uchenyk v obshcheobrazovatelnoy shkole. – М.: YOSO RAO, 2002. – s.135-157.

9. Shadrykov V.D. Novaya model spetsyalista: ynnovatsionnaya podgotovka y kompetentnostnyy podkhod // Vysshee obrazovanye sehodnya. – № 8. – 2004. – s. 26-31.

M.V. Prorok *Communicative competence as a factor of professional activity of psychologist.* In the article was analyzed modern research ideas about communicative competence and was showed the results of pilot research of level of development of communicative competence in future psychologists. Competence was considered as a personal quality (or totality of qualities) which have done already and minimal experience of activity in this sphere. Was showed that concept of competence is including: operational and technological; motivational; ethnic; social and behavioral parts. It was admitted that communicative competence is one of the main competences and includes knowledge from difference ways of acting with ambient, particularly skills of group work, holding of different social roles in group. Was review needs which are connected with communicative aspect of professional activity of psychologist: need in the habilitation and need in control of events and people. Was underlined personal characteristics of psychologists which consist its style of interpersonal relationships and have a significant influence on the relationship with other. Levels of formedness of communicative guideline was formed follow the criteria of availability of constructive and harmony types of communications and behavior which are useful for solution. On the base of this criteria had marked out three levels of communicative guideline development: high, middle, low. Was investigated: lead positions and guidelines of personality in communication, level of its social and professional adaptation, level of psychological ripeness of personality, forms of conflict, ratio of rational and emotional, features of value-motivational and volition spheres of personality. Was determine that analysis of structure of communicative guidelines allows give forecast of success or failure of professional psychologist activity and forecast its behavior in different social situations which are connect with communication.

Key words: competence, communicative competence, behavioral part of communicative competence, need in the habilitation, need in control, guidelines of personality in communication, psychological ripeness of personality.

Отримано: 13.02.2015 р.

УДК 159.922

Н.В. Пророк, Я.М. Куценко

СПЕЦИФІКА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ І ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ У ПРЕДСТАВНИКІВ ЦИХ ПРОФЕСІЙ

Н.В. Пророк, Я.М. Куценко. *Специфіка емоційного інтелекту і психологічної готовності до соціономічних професій у представників цих професій.* У статті представлено результати емпіричного дослідження взаємозв'язку між здібностями емоційного інтелекту та складовими пси-